

A társadalomtudományok oktatásának módszertani lehetőségei

© CSEHNÉ PAPP Imola
Szent István Egyetem, Gödöllő
papp.imola@gtk.szie.hu

A tanulmány arra keresi a választ, hogy miként lehet egy társadalomtudományi tantárgycsoporthoz tartozó diszciplína - a munkaerő-piaci ismeretek (mint elméleti tárgy) - oktatását az andragógia szakos munkavállalási tanácsadó szakirányos hallgatók gyakorlatorientált képzésébe beilleszteni. Ezen tárgy oktatásának az a célja, hogy áttekintést nyújtson a munkaerőpiac működéséről, a munkanélküliség nemzetközi és hazai helyzetéről. A tárgy elsajátítása után a hallgató képessé válik arra, hogy megértse a munkaerő-piaci folyamatokat, magyarázatot adjon a különböző összefüggésekre, mely a rugalmas ismeretek mellett szemléletet is közvetít. Mivel ennek az elmélet-orientált tantárgynak bizonyos részeit a hallgatók jövő munkájukban felhasználják, így válik szükségessé, hogy oktatása gyakorlatorientált legyen.

A vizsgálat – mely egy komplex kutatás egyik komponense csupán - célja az volt, hogy 98 fő kérdőíves felmérésével feltérképezze, hogy önálló feladatok és csoportmunka segítségével sikeresen oktatható-e egy társadalomtudományi tárgy. A feltevés szerint eltérés van a tantárgy megítélésében azon hallgatók között, akik csak előadás, illetve akik gyakorlat formájában is tanulták a munkaerő-piaci ismereteket. Megállapítható, hogy jelentős véleménykülönbségek fedezhetők fel a megkérdezettek között a tantárgy meglátásában: kedvezőbben ítélik meg azok a hallgatók, akik kombinált formában hallgatták, mint azok, akik csak előadásként. A vizsgálat eredményeire alapozva a tantárgy oktatásához olyan módszertani gyűjtemény összeállítása is tervezett, amely bármely más társadalomtudományi tárgy gyakorlatorientált oktatását is segítheti.

Elméleti háttér

Az andragógia szak munkavállalási tanácsadó szakirány képzés fő jellemzője az, hogy az átlagosnál erősebb módon épít a hallgató aktivitására. A képzési célkitűzések között kiemelhető, hogy a hangsúly nem a kész ismeretek átadásán van, hanem önálló feladatok és csoportmunka segítségével az egyes hallgatók ismereteinek, képességeinek, szemléletének fejlesztése az elsődleges szempont. PI. a szakmához tartozó képesség-jellemzők megismerése előtt a hallgatók saját ötleten alapuló feladatok készítésével ismerkednek meg a munkához szükséges képességekkel. Ez a módszer (ismeretelsajátítási forma) a hallgatóktól a feldolgozandó témákba történő teljes értelmi-érzelmi bevonódást (invólódást) igényel. Ez az oktatási forma az oktatóktól, csoportvezetőktől, a hagyományostól néha eltérő tanári attitűdöt kíván, mely inkább szervező, ösztönző, koordináló tevékenységet jelent.

A segítő szakmákat végzők szakértelmének fontos összetevője a szakember saját személyisége. Általános cél, hogy egészséges, gazdagon motivált, saját érzelmi állapotukkal bánni képes, érett emberek kerüljenek a tanácsadói pályára. Fontos, hogy olyan autonóm személyiséggé váljanak, akik tudják kezelni saját nehézségeiket

is, és így másra is képesek figyelni. Szükséges, hogy a leendő tanácsadó nyitott legyen más emberek irányában, hogy tisztelje a másságot, és képes legyen saját értékrendjétől eltérő más értékrend megbecsülésére is. De emellett fontos, hogy kellő tájékozottsággal rendelkezzen a gazdasági folyamatokról, a gazdaság működéséről, törvényszerűségeiről.

A munkaerőpiac a munkaerő adásvételével kapcsolatos viszonyok összessége. Ennek tanulmányozásával foglalkozik a munkaerő-piaci ismeretek. A munkaerőpiacnak az ismerete lényeges a munkavállalási tanácsadó hallgatók számára, ezért jelenik meg önálló diszciplínaként a képzésben.

A munkaerő-piaci ismeretek oktatásának az a célja, hogy áttekintést nyújtson a munkaerőpiac működéséről, a munkanélküliség nemzetközi és hazai helyzetéről. A tárgy elsajátítása után a hallgató képessé válik arra, hogy megértse a munkaerő-piaci folyamatokat, magyarázatot adjon a különböző összefüggésekre. A tárgy, a rugalmas ismeretek mellett szemléletet is közvetít. Mivel ennek az elmélet-orientált tárgynak bizonyos részeit a hallgatók felhasználják, így válik szükségessé, hogy oktatása gyakorlatorientált legyen.

A munkaerő-piaci ismeretek tantárggyal 3 féléven keresztül ismerkednek a hallgatók. A tárgy oktatása a közgazdaságtan ismereteire építve a képzés második felében kezdődik. A tantárgy tematikájának megfelelően, tisztában kell lenniük a hallgatóknak a munkaerő-szolgálati rendszerek szervezettségével és közgazdasági szabályozóival. A gyakorlati oktatás során elsajátítják a munkanélküliség kezelésének technikáit, az ehhez kapcsolódó gazdasági és szervezeti lehetőségeket, formákat.

A tantárgy által nyújtott legjelentősebb ismeretek: a munkaerőpiac közgazdasági bemutatása, jellemzői és szereplői; a munkaidő; a munkaerő fogalma, szerkezete; a munkanélküliség okai, a biztosítási rendszerek kialakulása és működése; a munkaügyi kapcsolatok rendszere és szerepe; a különösen veszélyeztetett csoportok helyzete a munkaerőpiacon.

A hallgatók által elsajátítandó ismeretek elméleti jellegűek, gyakorlatban történő alkalmazásuk jól képzett gazdasági szakembereknek is nehézséget okoz. Az ismeretek alkalmazása nem történhet statikusan, a tanácsadási munkában figyelembe kell venni mind az adott földrajzi, gazdasági környezet változásait, mind a tanácskérő gazdasági (egzisztenciális) teherbíró képességét. A dinamikus szemlélet mellett a gazdasági mutatók előrejelző funkcióinak ismerete is szükségszerű, hiszen a munkanélküliség elkerülésében a prognosztizálásának jelentős szerepe van. A gazdaságtudományi ismeretek ilyen jellegű alkalmazásáról kevés kutatási és mérési eredmény áll rendelkezésre.

A vizsgálatban az oktatásban alkalmazott különböző módszerekre és stratégiákra, ezek kiválasztására, befolyásoló tényezőire vonatkozó szakirodalom feldolgozásából és a felnőttoktatási módszertani kutatás eddigi eredményeiből indultam ki. Ezen belül jelentős szerepet kapnak a felnőttek tanulási technikái, valamint a csoportmunka és a moderációs módszer.

Napjainkban a munkaerőpiac szerepe teljesen megváltozott, s ahhoz, hogy az erre vonatkozó megfelelő szemléletet könnyebben elsajátíttassuk a felsőoktatásban tanuló hallgatókkal, meg kell változtatni a felsőoktatásban alkalmazott technikákat is. Ez a változás bármely más ismeretanyagra is állhat, de a munkaerőpiac mozgása mögött meghúzódó intézmények is igen változékonyak, ezért az információ fő feldolgozási módját az önálló gondolkodáson alapuló oktatás kell, hogy adja. Mindez könnyen belátható, elég, ha csak olyan fogalmakra gondolni, mint a munkaerő-piaci érdekegyeztetés, a regionális munkaerő-piaci politika, a speciális csoportok helyzete

a munkaerőpiacon. A felsőoktatás korszerűsítése megköveteli a partnerkapcsolatot az oktató-hallgató viszonyban, amely mögött meg nem kérdőjelezhető oktatásfilozófiai áramlatok húzódnak meg Platónról Dewey-ig. E gondolat következményeképpen kötelezte el magát a szakalapító egy olyan oktatás-módszertani kísérlet mellett, ahol meghatározott szakmára történő felkészítésben alakítható ki a tanácsadói szakma műveléséhez szükséges képességek fejlesztése.

A vizsgálat

A kísérleti szakaszban a hallgatók átlagéletkora 22 év, amely a felnőttoktatás szempontjából kritikusnak tekinthető, figyelembe véve, hogy a hallgatók nagy része közvetlenül középiskola után került a felsőoktatásba. Vannak olyan dolgok, amit csak gyerekkorban tanulhatunk meg. Ezzel szemben vannak olyan dolgok is, amelyeket csak felnőttek tudnak megtanulni, mivel ők rendelkeznek a szükséges tapasztalatokkal, és tudással. E két szempontot egyszerre kívánom érvényesíteni a tárgy oktatása során. A tapasztalatok alapján majd az elméleti órák ismeretfeldolgozásán is változtatni kívánok a folyamatmérés módszerével, amelyen a fontos információkat hordozó fogalmak állandó szinten tartását, újrafogalmazását értem. Feltehetőleg e két megközelítés együttesen sikeres lesz az oktatás során.

A tantárgy oktatásához olyan módszertani megközelítést is tervezek, amelyek a hagyományos iskolai oktatásban használatosak.

A vizsgálatban már végzett munkavállalási tanácsadókat kértem meg a munkaerő piaci ismeretek tantárgyról kialakult véleményük közlésére.

A feltételezés szerint különbség van a tantárgy megítélésében, aszerint, hogy azt milyen formában hallgatták (mivel a képzés elején - az első 2 évfolyam esetében - a tantárgy oktatása kizárólag előadás formájában történt) a hallgatók.

A vizsgált minta nagysága 98 fő, 60 főnek (A csoport, 61,2%) volt előadása és gyakorlata is, 38 főnek (B csoport, 38,8%) nem volt gyakorlata. Az adathalmaz feldolgozása e két nagy csoport összehasonlítása szerint történik.

Legelőször a tanulmányok során kedvelt tantárgyak összegyűjtése volt a feladat. A megkérdezettek több választ is adhattak, összesen 18 kedvelt tantárgyat soroltak fel. A teljes létszámot vizsgálva elmondható, hogy a hallgatók kedvelt tantárgyai közül harmadik helyen a munkaerő-piaci ismereteket (26,5%) szerepelt. Érdekes különbség figyelhető meg a két csoport véleménye között, a tárgy kedveltségét illetően. Az "A" csoport 36,6%-a sorolta a munkaerő-piaci ismereteket a kedvelt tantárgyaik közé, így a harmadik legnépszerűbb tantárgy volt a hallgatók körében. A "B" csoportnál végzett felmérés alapján mindössze 10,5% sorolta a kedvelt tantárgyak közé a munkaerő-piaci ismereteket, így a hatodik legkedveltebb tantárgy lett.

A második kérdés arra vonatkozott, hogy milyen volt a hallgató hozzáállása a munkaerő-piaci ismeretek c. tantárgyhoz. Itt előre megadott válaszok alapján kellett válaszolni egy 5 skálás felelet-választós kérdésre. A vizsgált minta összességét tekintve, a válaszok attitűdértéke 3,6, ami arra utal, hogy a hallgatók 71,3%-ának pozitív a tárgyhoz való hozzáállása.

A tantárgyhoz való viszonyulás összességében tehát pozitív, de jelentős különbség van a két csoport véleménye között (1. sz. táblázat), aszerint, hogy a volt-e gyakorlat is (ahol a hallgatók is dolgozhattak, aktivizálódtak, ahol csoportmunka folyt) vagy csak előadás (ahol frontális formában történik az ismeretátadás). Az attitűdérték 4 illetve 3,05, ami jelentős különbség. A hallgatók 83,3%-a ítélte meg

pozitívan a tárgyat az "A" csoportból, és 52,6%-a a "B" csoportból. Ugyanakkor ötször több hallgató van a "B" csoportban, mint az "A"-ban azok között, akiknek negatív a hozzáállása a munkaerő-piaci ismeretekhez. A "B" csoportban senki sem nyilatkozott úgy, hogy nagyon szerette volna a tárgyat, míg a gyakorlaton is résztvevőknek több mint a negyede ezt a kategóriát jelölte be.

1. sz. táblázat. A két hallgatói csoport véleményének megoszlása a tantárgyhoz való viszonyulásról (%)

Adott válasz	Volt gyakorlat - "A"	Nem volt gyakorlat – "B"
Nagyon nem szerette	3,3	15,8
Nem szerette	3,3	15,8
Közömbös volt	10	15,8
Eléggé szerette	56,7	52,6
Nagyon szerette	26,6	0

A következőkben a gyakorlatok szükségessége került górcső alá. Akinek volt gyakorlata munkaerő-piaci ismeretekből ("A" csoport), mennyire ért egyet azzal, hogy szükséges volt-e a gyakorlat, illetve akinek nem volt ("B" csoport), mennyire tartaná szükségesnek.

A teljes minta közel fele úgy véli, hogy a tantárgy jobban illeszkedik a képzés rendszerébe, amennyiben az oktatás gyakorlat formájában is történik. 18,4% véleménye szerint pedig a tantárgyból nincs szükség gyakorlatra. Pozitívan nyilatkozik a gyakorlatokról a hallgatók háromnegyede (75,5%), negatívan pedig mindössze egyötöde: 20,4%.

A hallgatók válaszai természetesen különböznek aszerint, hogy volt-e gyakorlatuk munkaerő-piaci ismeretekből vagy nem (2. sz. táblázat). Az "A" csoport attitűdértéke 3,9, míg a "B" csoporté 3,6. Az "A" csoportban a hallgatók 50%-a (30 fő) szerint a gyakorlatra szükség volt, mivel a tárgy így jobban illeszkedett a képzés rendszerébe. További 30% (18 fő) gondolja azt, hogy szükség volt a gyakorlatra, mivel általában szereti ezt az oktatási formát. A megkérdezettek mindössze 3,3%-a (2 fő) volt bizonytalan és szintén a hallgatók 3,3%-a (2 fő) úgy gondolta, hogy nincs szükség e tantárgyból gyakorlatra, mivel nem szereti ezt az oktatási formát. Az "A" csoportból megkérdezettek 13,3%-a (8 fő) szerint nem volt szükség gyakorlatra mivel ez egy elméleti tárgy.

A "B" csoportban a hallgatók 47,3%-a (18 fő) úgy gondolta, hogy szükség lett volna gyakorlatra, mivel így jobban illeszkedett volna a tantárgy a képzés rendszerébe. További 21% (8 fő) gondolta úgy, hogy szükség lett volna gyakorlatra, mivel szerette a gyakorlati tantárgyakat. A megkérdezettek mindössze 5,2%-a (2 fő) volt bizonytalan a kérdést illetően, a többi hallgató (26,3% - 10 fő) pedig úgy gondolta, hogy nem lett volna szükség gyakorlatra, mivel ez egy elméleti tárgy. Érdekes, hogy, senki sem jelölte be azt a választ, hogy nem szereti a gyakorlatokat. Szembeötlő különbség a két csoport véleménye között az 1. válasz esetében mutatkozik. Akiknek nem volt gyakorlata, azok közül kétszer annyian vélték úgy, hogy nincs is szükség gyakorlatra a tárgy elméleti jellege miatt, mint azok, akik gyakorlaton is részt vehettek.

Kiemelkedő hasonlóság mutatkozik az 5. válasz esetében a két csoport véleménye között. A hallgatók fele úgy véli, hogy szükséges a gyakorlati oktatás, mert ezáltal a tantárgy jobban illeszkedik a képzés rendszerébe.

2. sz. táblázat. A két hallgató csoport véleményének megoszlása a gyakorlat szükségességéről (%)

Adott válasz	A csoport	B csoport
Nem, mert ez elméleti tárgy	13,3	26,3
Nem, mert nem szeretem a gyakorlatot	3,3	0
Bizonytalan vagyok	3,3	5,2
Igen, mert szerettem a gyakorlatot	30	21
Igen, mert így jobban illeszkedett a képzés rendszerébe	50	47,3

A gyakorlati feladatoknak a felkészülésben nyújtott segítségéről is véleményt mondhattak a résztvevők. A teljes minta attitűdértéke 3,6. A megkérdezettek 71,5%-a úgy gondolta, hogy a gyakorlaton való részvétel sokat segítette a tanulásban, és mindössze 8,2% volt az a véleménye, hogy nem kapott segítséget.

Az attitűdérték az "A" csoport esetében 3,56, a "B" csoportnál 3,2 (3. sz. táblázat). Azok a hallgatók, akiknek volt gyakorlatuk munkaerő-piaci ismeretekből 73%-ban úgy nyilatkoztak, hogy a gyakorlati feladatok segítették őket a felkészülésben. A hallgatók 6,6%-a bizonytalan volt, és szintén 6,6%-a úgy gondolta, hogy csak kicsit segítette őket. Ebben a csoportban a megkérdezettek 13%-a gondolta úgy, hogy egyáltalán nem segítettek a gyakorlati játékok a felkészülésben. A "B" csoport esetében a kérdés arra vonatkozott, hogy ha lett volna gyakorlat, akkor az milyen mértékben segítette volna felkészülésüket. A megkérdezettek 15,8%-a gondolta úgy, hogy nagyon sokat segített volna a felkészülésben, 52,6%-a szerint elég sokat segített volna, míg a hallgatók 21%-a bizonytalan volt e kérdést illetően. E csoport 10,5%-a gondolta azt, hogy csak keveset segítene, és senki sem gondolta úgy, hogy egyáltalán nem segítene.

A két csoport véleményét összehasonlítva, szembevető a különbség az 1. válasz esetében, mivel azok közül, akiknek nem volt gyakorlatuk, senki sem vélekedik úgy, hogy a gyakorlat nem segítette volna a felkészülésben, szemben a másik csoport 13,4%-os értékével. A gyakorlatot nem ismerők egyötöde bizonytalan. Mindkét csoport esetében a pozitív válaszok a legmagasabbak, összesen 73, illetve 68,4%, és nincs jelentős különbség a két csoport véleménye között. A hallgatók úgy vélik, hogy az a tény, ha a tantárgyból gyakorlaton is vesznek, segítséget jelent számukra a tanulásban.

3. sz. táblázat. A két hallgató csoport véleményének megoszlása a gyakorlati játékok segítségéről (%)

Adott válasz	A csoport	B csoport
Egyáltalán nem	13,4	0
Kicsit	6,6	10,5
Bizonytalan vagyok	6,6	21
Elég sokat	56,4	52,6
Nagyon sokat	16,6	15,8

A következő kérdés esetében, amikor gyakorlaton alkalmazott módszerek megnevezését kértük a hallgatóktól, jelentős különbség mutatkozik a két csoport véleményében.

Az "A" csoport tagjai többnyire azokat a módszereket sorolták fel, amelyekkel ténylegesen dolgoztak a gyakorlatokon: feladatlap-kitöltés (keresztrejtvény), szövegfeldolgozás, ötletgyűjtés, puzzle, képszerű ábrázolás (plakátkészítés), munka

fotókkal, képekkel (térképkészítés, képregény), szöveg írása, illesztés, szituációs gyakorlat, kiegészítve más tantárgyakból alkalmazott módszerekkel, mint a szópóker, esettanulmány készítése.

A "B" csoportban, 19 hallgató közül mindössze 2 válaszolt, ami nem csoda. Ők mindketten az esettanulmány készítését javasolták. 17 hallgató nem adott választ, ami azt jelenti, hogy nem tudják elképzelni, hogy ezt az elméleti tárgyat, miként lehet gyakorlati formában is hallgatni.

Összegezve az ellenőrző kérdőívek eredményeit, megállapítható, hogy a feltevés - miszerint jelentős véleménykülönbségek vannak a hallgatók között a tantárgy megítélésében - beigazolódott. Másként vélekednek azok a hallgatók, akik kombinált formában hallgatták a tárgyat, mint azok, akik előadásként. Mindkét vizsgált csoport közel fele úgy véli, hogy szükség van gyakorlatra munkaerő-piaci ismeretekből, mert a tárgy így jobban illeszkedik a képzés rendszerébe, és a gyakorlati feladatok elég sokat segítenek a felkészülésben.

Az alábbi következtetések érdekesek.

- A munkaerő-piaci ismeretek a képzés során oktatott 41 tantárgy közül a negyedik (harmadik helyen álló) legkedveltebb tantárgy a hallgatók körében. Azok a hallgatók, akik kombinált formában hallgatták jobban kedvelik (harmadik hely), mint azok, akik csak előadás formájában találkoztak vele (hatodik hely). A gyakorlat tehát hozzájárul a tantárgy megkedveltetéséhez.
- A hallgatók több mint fele elfogadóan nyilatkozik a tárgyról, viszont másfélszer többen a gyakorlatot is ismerők közül. A "B" csoportban senki sem nyilatkozott úgy, hogy nagyon szerette volna a tárgyat, míg a gyakorlaton is résztvevőknek több mint a negyede ezt a kategóriát jelölte be. Ötször több hallgató van a "B" csoportban, mint az "A"-ban azok között, akiknek negatív a hozzáállása a munkaerő-piaci ismeretekhez.
- Akiknek nem volt gyakorlata, azok közül kétszer annyian vélték úgy, hogy nincs szükség gyakorlatra a tárgy elméleti jellege miatt, mint azok, akik gyakorlaton is részt vehettek.
- A hallgatók fele úgy véli, hogy szükséges a gyakorlati oktatás, mert ezáltal a tantárgy jobban illeszkedik a képzés rendszerébe.
- A hallgatók úgy vélik, hogy az a tény, ha a tantárgyból gyakorlaton is vesznek, segítséget jelent számukra a tanulásban.

A vizsgálat egy nagyobb szabású kutatássorozat részeként is tekinthető. Cél, hogy hallgatók piacképes diplomával hagyják el a felsőoktatást. Ehhez korszerű ismeretekre van szükség, amit megpróbálok korszerű módszerekkel átadni nekik. Mindez folyamatos módszertani megújítást igényel minden tárgy oktatása esetében.